

Гей, чи пан, чи пропав

Володимир Винниченко

(Скорочено)

Так на день-два близня відбилася від ворогів, — ошелешила їх своїм сміхом. Але потрохи очуняли чортові хлопці, почали пригадувати то те, то се та й вивели, що близня дійсно хвалилася разом з грядкою й голубів мати. Та грядка справді була, а голуби... ще десь літали. Обдурити обдурили, та тільки з брехенькою, з соромом собі на всю округу.

І вже зовсім не стало проходу Івашкові та Любці, хоч не ходи ні до школи, ні до річки, нікуди. А тут ще, як на те, сталася їм така штука. Ішли вони собі якось надвечір Бузюківською вулицею. Поганенька була та вуличка — вузенька, заросла будяками та бур'янами, ні одна хата лицем до неї не стояла і ніхто нею ніколи не їздив. Та й близня раніше не ходила там. Тепер, тільки, щоб уникнути хлопців на Садовій, звернули в неї. Ішли собі помаленьку, не хапаючись. Івашко мляво тяг палицю по парканах над будяками, і вона, стрибаючи со щілини в щілину, торохкотіла й лякала горобців. Любка ступала босими ногами по поросі й озиралася на відбитки своїх підшов. (А сині, віясті очі її були сумні-сумні).

І раптом Івашко аж одстрибнув на Любку: в бур'яні під парканом щось сильно затіпалось. Любка теж кинулась убік і широко витріщила на бур'ян очі. Тіпання затихло.

Що воно могло там бути?! Якийсь собака здихав? Пацюк пробіг? Затіпало й затихло.

Івашко замахнувся палицею й обережно підступив до паркану. Любка зараз же посунула за ним. Ніщо не ворухилось. Івашко тихенько кінчиком палиці похитав будяк. Не обізвалося. Тоді він іще трошки ближче підступив і розсунув гілля будяка. Ніякого собаки не видно було, але щось унизу біля коріння знову заворухилось. Івашко вже не відсахнувся, а тільки міцніше затис палицю в руці й нахилився. Нахилився й зараз же кинувся назад і радісно, здивовано дихнув у лице Любці шепотом:

- Голуб!!! Якийсь голуб! Бий мене Бог!!!

Любка спалахнула тою самою радістю, як купа соломи від піднесеного віхтя вогню. Але, розуміючи, що не можна ні кричати, ні ногами пацати, вона тільки глибоче зітхнула й поширила, скільки сили було, засяяли очі. А Івашко, зробивши їй знак стояти тихо, знову прихилився до будяка й почав розглядати. Справді, між стовбурцями сидів голуб. Справжній, живий, сірий голуб! Як він туди попав?! Чого там сидів?! І яким способом його так ухопити, щоб не втік??

Івашко повів головою в один бік, у другий, неначе вишукуючи того способу, як палицю, потім трошки відступив од будяка, знову зробив Любці знак не рухатись і ліг на землю. Ліг і почав зараз же обережно-обережно повзти під будяк.

Любка з нетерплячки й цікавості переступала з ноги на ногу, чухала свою золоту

кучму обома руками, але підступити й подивитись хоч одним оком на голуба не насмілювалась, — як злякається голуб і полетить, Івашко її вб'є. Вона тільки всім лицем і всім тілом слідкувала за Івашком та все тупала ногами, як теличка, що її обсіли мухи.

От Івашко підповз під самий будяк, так що й голови вже не видно. (Будяк — ще молодий, то не дуже колеться). От затих чогось. От помалесеньку-помалесеньку простягає руку вперед. І вмить увесь шарпнувся в будяк і западав ногами. А з-під будяка зараз же зачулося голубине "ву-ву-ву!" і за ним радісний голос Івашка:

- Є!!

Любка заверещала й забігала біля ніг Івашка, зазираючи то з одного боку, то з другого, то з третього. Але нічого не видно було, крім голови та пліч Івашка.

- Він тут заплутався в будяки... Витягти важко. Будяк держить... Ет, прокляте стерво!

- Та ти зломи його.

- Еге, "зломи". А голуб виприне. Нарешті Івашко почав швидко сунутись задом наперед із — під куща. Коли він став на ноги, пазуха йому випиналася наперед, і з неї стирчав кінчик голубиного хвоста. Любка кинулась виймати, але Івашко відіпхнув її руку й захекано та грізно прошепотів:

- Тікаймо! Швидко!

Дійсно, хто ж його знав, чий це був голуб. А може, хазяїн його десь тут лазив та й відняв би, коли б побачив. Навпаки, Івашко й кінчик хвоста запхав у пазуху й, озираючись на обидва боки вулиці та підтримуючи голуба одною рукою, побіг додому. А Любка за ним, як прив'язаний човник за кораблем. Тата з роботи ще не було, сама мама поралася в кухні. Вона аж зблідла від страху, коли близня ввірвалася в хату.

- Ой, Боже, що таке?!

- Мамо! Ой, мамо, ми знайшли голуба! — задихаючись од бігу й радості, закричала Любка на всі груди. (Тепер уже можна було кричати, пацати ногами, казирись од щастя).

- Якого голуба?!

- Сірого! Гарного! Ой, такого ж гарного!.. Рублів з двадцять стоїть! У бур'яні! Голуб!..

Івашко тим часом обережно спіднизу сорочки витяг голуба й суворо сказав до Любки:

- Позачиняй вікна й двері, я випущу його на землю.

Мама подивилася на вікно — повибиває шибки голуб, — але тільки зітхнула й нічого не сказала: це ж уперше з того часу, як Павлусь утік, їхня близня така радісна та весела була.

Любка позачиняла вікна й двері, але, коли Івашко пустив голуба додола, він не повибивав шибок. Він схилився на один бік, похнюпив голову й застиг. А одне крило безсило розпустив, як помираючи.

Любка та Івашко зо страхом нахилилися до нього.

- Що йому, Вашечку? Чого він такий? Чого крило так?

Івашко хмарно знизав плечима.

- Перебите, мабуть.

- А він не... не той...

Слово "помирає" Любці страшенно не хотілося вимовити.

- Та ви погодуйте його. Та води дайте. Може, він голодний.

- Ой, справді, може ж, він так од голоду! Може, він там, у будяках, уже кілька днів сидів та захляв, бідолашненький, голубчик сіресенький! Швидше проса йому, води свіженької.

І правда, як тільки сипнули перед голубом купку проса, так він і встрибнув у неї дзьобом, так і почав виривати з неї зернят по десять одразу й глитати з такою жадністю, що аж страшно було, щоб не вдавився.

Води підставили, так і до води кинувся, як до матері рідної, присмоктався до неї, і тільки булькало йому в шийці.

А близня й мама стояли та щасливо посміхалися, дивлячись униз до живої сірої купки пір'я.

- Ну да, він голодний! Ну да! А зовсім не того, що помирав! Правда ж, Вашечку?

Вашко все-таки заклопотано супив брови й заходив то з одного боку, то з другого і все придивлявся до крил.

- Перебите крило, — суворо нарешті сказав він. — Бач, як тягає. Те нічого, добре лежить, а це по землі он волочиться...

- А може, не перебите, а тільки так, забив, абощо? Га?

- Та, може...

А голуб був чудесний. Не якийсь собі там сивак копійчаний, а такої чистої сірої масті, що, здавалося, хтось умисно, коли голуб був увесь чорний, узяв та рівненько й дрібненько поцюкав його білим. Тільки кінці пір'їн на хвості та на крилах лишилися чорні, як у чорнило палеці умочені. Ой, недешевий був голуб та недешевий! Голівка ж яка: малесенька, виточена, не кругла, а довгастенька! А дзьобик: це ж не дзьобик, а пшеничне зернятко, ніжне, рожеве, тупеньке. Та за самий такий носик на базарі карбованця дають, хоч би в поганого голуба був. А тут же все таке, що аж дух забиває: шийка горда, не довга й не коротка, спина ввігнута, хвіст трубою і пір'їн у ньому десь не менше тридцяти шести. А крила ж, видко, такі легкі та сильні, що як пушинку тіло носять.

Івашкові не терпілося: хоч на хвилинку взяти голуба в руки й порахувати пір'я в хвості та на крилах. Але ж голуб їв та й їв, не спочиваючи, а коли Івашко нахилився, щоб хоч торкнутися до нього рукою, він одсувався і робив "ву-ву".

- Не чіпай, Вашечку, хай поїсть.

А самий Любці аж за горло душило, так хотілося взяти голуба в руки, розцілувати його всього, намилуватися ним, до серця гаряче-гаряче притулити, їхній же він, їхній!

Так-от як сталась оця несподіванка з близнею, так і підбавилось їм іще клопоту. Що робити з голубом? Де держати його? В хаті? Так нащо ж тоді грядка стоїть за повіткою? Держати в грядці? Так іще гірше хлопці засміють: хвалилася близня на десять пар та

ще й з гривуном, а спромоглася на одного каліку. Хоч би ще здоровий був, а то й на три пальці підлетіти не може, до грядки сам не ввійде, доводитиметься підсаджувати на глум усій вулиці.

Думала близня, думала та й рішила все-таки в хаті голуба лишити. Але держати його в хаті тільки, поки крило не видужає. А як видужає, тоді гарненько підв'язати обидва крила й посадити в грядку. Ану, нехай тоді з такого голуба хтось посміє насміятися. За такого голуба десять пар можна купити та й то близня не візьме. (Тільки поки що тайну берегти так, щоб ні однісінька душа не знала!)

Та через того голуба й зовсім перестала близня на вулиці показуватись. Не стало близні. В школі вона ще сиділа в класі, гаряче про щось шепотілася, а потім як водою змивало її. Васькові часом аж шкода ставало близню: хоч і задаваки, та все ж таки браві товариші були.

Але, як по правді казати, то браві товариші не дуже й журилися тим, що в хаті сиділи. Адже вони не самі там були, а з сірим голубом, з любим, чудесним товаришем.

Він, товариш цей, жив під припічком, — то його власна квартира була. Там у нього, в самім куточку, було гніздечко, де він спав уночі, там було спокійно, тепло, затишно. Їсти та пити він виходив до кухні. А їсти йому давала тільки близня. (Ніхто-ніхто не повинен був давати йому їсти, ні мама, ні тато, ніхто, тільки близня.) Схопившись уранці й ще не вдягтись і не вмившись, у самих сорочках, бігла вона до припічка, заглядала і ніжно викликала голуба: "У-лю-лю-лю! У-лю— лю-лю, сіресенький!". І спочатку сіресенький робив "ву-ву!" та засувався глибше під припічок, а потім перестав і сидів тихо, поглядаючи на близню то одним оком, то другим. А далі, коли Івашко та Любка починали сипати біля порога припічка зерно, він обережно виходив і, сторожко поглядаючи на застиглих постаті дітей, жадливо й швидко їв.

А прибігши зо школи і нашвидку пообідавши, близня всаджувалася долі біля квартири сірого і тут просиджувала до самого вечора. Вона і читала, і гралася, і навіть писала, сидячи або лежачи на підлозі. Та все або позирала на голуба, або годувала його, або, ніжно спіймавши в руки, милувала, цілувала, любувалася. Сірий уже менше робив "ву!", не дуже пручався, а часом затихав у Любки на грудях і оченята заплющував. І тоді Любка зворушено шепотом казала: "Спить!", і обоє сиділи тихо-тихо, щоб не розбудити. І ні мама, ні тато нічого їм не казали, з підлоги не проганяли й навіть дозволяли їм там разом із товаришем їхнім і вечеряти. Тільки спали вони та в школі були не з ним.